

ПРОБЛЕМИ ЗАПОБИГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

УДК 343.13:347.956

DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2026-33-1-267>

Микола Анатолійович Погорецький

*Національна академія правових наук України
Харків, Україна*

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Київ, Україна*

<https://orcid.org/0000-0003-0936-0929>

ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ У ПРАКТИЦІ КАСАЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ У СКЛАДІ ВЕРХОВНОГО СУДУ: ПЕРЕХІД ВІД ФОРМАЛЬНОЇ ЗАКОННОСТІ ДО ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню еволюції підходів до допустимості доказів у практиці Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. Обґрунтовано, що сучасна судова практика поступово відходить від вузькоформального розуміння допустимості доказів як суто технічної відповідності процесуальній формі та рухається до її осмислення як інструменту забезпечення верховенства права, справедливості кримінального провадження, процесуальної рівності сторін і контролю за межами державного втручання у права людини. Особливу увагу приділено аналізу доктринальних позицій, висловлених у межах VIII Харківського кримінального процесуального полілогу, а також їх співвідношенню з правовими позиціями Касаційного кримінального суду, Великої Палати Верховного Суду, Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду та практикою Європейського суду з прав людини. Доведено, що практика Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду формує змішану модель допустимості доказів, у якій поєднуються формально-процесуальні вимоги, конституційні критерії законності державної влади та матеріальні стандарти справедливості судового розгляду. Запропоновано розглядати процесуальну доброту як інтегративний критерій оцінки допустимості доказів, а процесуальну токсичність доказів – як категорію, що дозволяє диференціювати наслідки процесуальних порушень залежно від їх характеру, глибини та впливу на первинні й похідні доказові матеріали. Сформульовано висновок про необхідність доктринального впорядкування практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду шляхом переходу від формальної законності до моделі процесуальної доброту, яка забезпечує баланс між ефективністю кримінального переслідування та реальним захистом прав людини.

Ключові слова: допустимість доказів; Касаційний кримінальний суд; Верховний Суд; процесуальна добросовісність; процесуальна токсичність доказів; кримінальне провадження; похідні докази; цифрові докази; доктрина «плодів отруєного дерева»; справедливий суд; судовий контроль; верховенство права.

Mykola A. Pohoretskyi

National Academy of Legal Sciences of Ukraine
Kharkiv, Ukraine

Taras Shevchenko National University of Kyiv
Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-0936-0929>

ADMISSIBILITY OF EVIDENCE IN THE PRACTICE OF THE CRIMINAL CASSATION COURT WITHIN THE SUPREME COURT: THE TRANSITION FROM FORMAL LEGALITY TO PROCEDURAL INTEGRITY

Abstract. *The article examines the evolution of approaches to the admissibility of evidence in the practice of the Criminal Cassation Court within the Supreme Court. It is argued that contemporary case law is gradually moving away from a narrowly formal understanding of admissibility as mere technical compliance with procedural form and toward its interpretation as an instrument for ensuring the rule of law, fairness of criminal proceedings, procedural equality of the parties, and control over the limits of state interference with human rights. Particular attention is paid to the analysis of doctrinal positions expressed within the VIII Kharkiv Criminal Procedure Polylogue, as well as to their correlation with the legal positions of the Criminal Cassation Court, the Grand Chamber of the Supreme Court, the Joint Chamber of the Criminal Cassation Court, and the case law of the European Court of Human Rights. It is proved that the practice of the Criminal Cassation Court within the Supreme Court is shaping a mixed model of admissibility of evidence, combining formal procedural requirements, constitutional criteria of legality of state power, and substantive standards of fairness of judicial proceedings. The article proposes to regard procedural integrity as an integrative criterion for assessing the admissibility of evidence, while procedural toxicity of evidence is conceptualized as a category that makes it possible to differentiate the consequences of procedural violations depending on their nature, gravity, and impact on primary and derivative evidentiary materials. It is concluded that the case law of the Criminal Cassation Court within the Supreme Court requires doctrinal systematization through a transition from formal legality to a model of procedural integrity capable of ensuring a proper balance between the effectiveness of criminal prosecution and the real protection of human rights.*

Keywords: *admissibility of evidence; Criminal Cassation Court; Supreme Court; procedural integrity; procedural toxicity of evidence; criminal proceedings; derivative evidence; digital evidence; fruit of the poisonous tree doctrine; fair trial; judicial control; rule of law.*

ВСТУП

У сучасному кримінальному процесі України проблема допустимості доказів уже не може розглядатися лише як питання формальної відповідності способу одержання, закріплення та подання доказової інформації приписам Кримінального процесуального кодексу України. Її зміст істотно ширший, оскільки вона безпосередньо пов'язана з межами допустимого втручання держави у права і свободи людини, із забезпеченням справедливості кримінального провадження, дотриманням процесуальної рівності сторін і легітимністю судового рішення. Саме через інститут допустимості доказів у кримінальному провадженні перевіряється не лише процесуальна коректність окремої слідчої, прокурорської чи судової дії, а й загалом правомірність використання державою владного примусу для досягнення цілей кримінального переслідування. Тому питання допустимості доказів вийшло за межі техніко-юридичної конструкції та перетворилося на одну з центральних проблем сучасного доказового права, у межах якої перетинаються доктрина кримінального процесу, конституційні стандарти, практика Верховного Суду і підходи Європейського суду з прав людини.

Особливої гостроти ця проблема набуває у світлі сучасної практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (далі – ККС ВС), яка демонструє відсутність одноманітного підходу до вирішення питань допустимості доказів. В одних рішеннях переважає формально-процесуальне розуміння допустимості, за якого визначальне значення надається дотриманню встановленого законом порядку отримання доказу, належності суб'єкта його збирання, процесуальної форми та джерела доказової інформації. В інших рішеннях дедалі виразніше простежується зміщення акценту у бік матеріального підходу, за якого суд оцінює не лише сам факт процесуального порушення, а й його вплив на права людини, справедливість провадження, можливість сторони захисту реалізувати свої процесуальні гарантії, а також на легітимність усього доказового процесу. У цьому контексті допустимість доказів починає сприйматися не як формальний фільтр, а як інструмент запобігання процесуальному свавіллю та забезпечення доброчесності кримінального провадження.

Актуальність теми зумовлена тим, що новітня практика ККС ВС дедалі частіше апелює до таких категорій, як справедливість судового розгляду, пропорційність втручання, реальність процесуальних гарантій, недопустимість використання доказів, здобутих із істотним порушенням прав людини, а також до оцінки наслідків процесуальних дефектів для первинних і похідних доказів. Водночас ця практика ще не набула необхідної доктринальної узгодженості. Співіснування різних підходів – від жорстко формального до матеріально-ціннісного – ускладнює вироблення єдиних критеріїв оцінки допустимості доказів, знижує передбачуваність правозастосування і створює ризик неоднакового розуміння одних і тих самих процесуальних порушень у судовій діяльності. За таких умов наукове осмислення тенденцій розвитку практики ККС ВС та її доктринальне впорядку-

вання є необхідною передумовою як для подальшого розвитку науки кримінального процесу, так і для підвищення якості судової практики у сфері доказування.

У зв'язку з цим дослідження допустимості доказів у практиці ККС ВС доцільно здійснювати крізь призму переходу від формальної законності до процесуальної добросовісності. Саме такий підхід дає можливість пояснити, чому сучасне розуміння допустимості доказів не вичерпується констатацією дотримання або порушення процесуальної форми, а потребує оцінки того, чи було доказування здійснене у спосіб, сумісний із вимогами верховенства права, поваги до гідності людини, справедливого суду та належного балансу між публічним інтересом у кримінальному переслідуванні і правами особи.

1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Проблема **допустимості доказів** у кримінальному провадженні посідає одне з ключових місць у сучасній науці кримінального процесу, оскільки саме через неї виявляється співвідношення між процесуальною формою, гарантіями прав людини, межами державного втручання та критеріями справедливості судового розгляду. У вітчизняній доктрині ця проблематика досліджувалася у кількох взаємопов'язаних напрямках. Один із них зосереджується на з'ясуванні **сутності допустимості доказів** як елемента доказового права, її співвідношення з належністю, достовірністю та достатністю доказів, а також на виявленні функціонального призначення процесуальної форми в механізмі кримінального процесуального доказування [30; 38]. Інший напрям орієнтований на аналіз допустимості доказів крізь призму сучасних трансформацій кримінального процесу, насамперед крізь співвідношення імперативності процесуального закону, судового контролю, прав людини, змагальності сторін та практики Верховного Суду [1; 2; 5; 34; 36; 37; 39].

Значний внесок у наукове осмислення допустимості доказів зроблено Д. Сергеевою, яка розглядала цю категорію як одну з базових конструкцій теорії доказів і водночас як інструмент перевірки законності формування доказової інформації в межах дії КПК України 2012 року [30]. Помітне місце в розробленні цієї проблематики належить і В. Вапнярчуку, який послідовно аналізує допустимість доказів як нормативно визначену властивість доказу, безпосередньо пов'язану з вимогами закону до джерела, процесуальної форми, належного суб'єкта та порядку одержання доказової інформації. Такий підхід має важливе значення для розуміння класичної моделі допустимості доказів у вітчизняному кримінальному процесі та її теоретичних меж у сучасних умовах [1¹]. У працях М. Шумила, В. Гмирка та Я. Неділька проблема допустимості доказів досліджується у ширшому контексті досягнення доктринальної узгодженості в трактуванні кримінальних судових доказів, що має принципове значення для коректного вирішення питання про допустимість доказових матеріалів сторони обвинувачення [3; 37]. У цьому ж руслі слід відзначити науково-практичний коментар до КПК України, у якому М. Шумило та ін. розкривають місце доказів і доказування у системі

кримінального процесуального регулювання та наголошують на визначальному значенні критеріїв належності, допустимості, достовірності й достатності для судового рішення [38].

Суттєвий вплив на сучасне розуміння допустимості доказів мають праці О. Яновської, в яких ця проблема осмислюється крізь співвідношення національних гарантій і європейських стандартів справедливого суду [39]. У роботі С. Фоміна акцентовано увагу на імперативності кримінального процесуального закону як концептуальній основі моделі інституту допустимості доказів у кримінальному провадженні, що підкреслює значення конституційно визначених меж повноважень державних органів та неприпустимість редукції порушення процесуального закону до формально «неістотного» дефекту [34]. Аркадій Бущенко, навпаки, загострює увагу на необхідності конструктивного діалогу між доктриною та правозастосуванням і фактично пропонує розглядати допустимість доказів не лише як наслідок дотримання процесуальної форми, а як категорію, безпосередньо пов'язану з правами людини та справедливістю кримінального провадження [1].

Ірина Гловюк обґрунтовує необхідність зміни моделі допустимості доказів і порушує питання про причини та цілі такої трансформації, що особливо важливо для сучасної практики ККС ВС [2]. Оксана Капліна звертає увагу на ризики буквального тлумачення кримінального процесуального закону, за якого форма кримінального провадження може перетворюватися на формалізм і втрачати своє гарантійне призначення [5]. Світлана Шаренко порушує проблему очевидної недопустимості доказу в аспекті внутрішнього переконання судді, що особливо важливо для розуміння меж судової дискреції у вирішенні питань допустимості [36]. Олександр Старенький досліджує питання допустимості доказів, отриманих із міжнародних цифрових масивів даних, зокрема з Core International Crimes Evidence Database, що розширює проблематику допустимості до сфери міжнародних і цифрових доказових джерел [31].

У новітніх працях автора обґрунтовано **концепцію процесуальної доброчесності та процесуальної токсичності доказів** як сучасної моделі осмислення допустимості доказів, а також розвинуто підхід до кримінального процесуального доказування як системи взаємопов'язаних процесуальних фільтрів [9; 10]. Через ці підходи допустимість доказів розглядається не як ізольований технічний критерій, а як інтегральний показник правомірності, справедливості й легітимності всього процесу доказування.

Судова практика також рухається в цьому напрямі. Так, постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 09.01.2024 демонструє підхід до оцінки допустимості доказів крізь наслідки процесуальних дефектів для їх використання у кримінальному провадженні [22]. Постанова Верховного Суду від 21.11.2022 у справі № 991/492/19, а також постанова Великої Палати Верховного Суду від 31.08.2022 у справі № 756/10060/17 засвідчують, що питання допустимості доказів дедалі тісніше пов'язуються з правовою визначеністю, межами судового контролю та оцінкою наслідків порушень процесуальної форми [11; 14]. Водночас

у низці рішень Касаційного кримінального суду Верховного Суду, ухвалених у 2018–2021 роках, переважає підхід, за якого ключове значення надається дотриманню належної процесуальної форми, належності суб'єкта і законності способу отримання доказу [12; 13; 15–21; 23–24; 32–33].

Отже, аналіз наукової літератури й судової практики дає підстави стверджувати, що **сучасне осмислення допустимості доказів** формується **на перетині трьох основних підходів: формально-процесуального**, який акцентує на дотриманні встановленої законом форми; **матеріально-правового**, який пов'язує допустимість із захистом прав людини та справедливістю провадження; і **змішаного**, що намагається поєднати вимоги процесуальної законності з оцінкою наслідків процесуального порушення для легітимності доказування [1; 2; 9; 10; 34; 39]. Разом із тим низка принципово важливих питань залишається недостатньо дослідженою. Насамперед ідеться про **відсутність цілісної доктринальної моделі**, яка б пояснювала сучасну практику ККС ВС як систему переходу від формальної законності до процесуальної добросовісності; про недостатню розробленість критеріїв відмежування формальних, структурних і таких, що посягають на фундаментальні права людини, процесуальних порушень; а також про **відсутність узгодженої моделі оцінки** впливу таких порушень на первинні й похідні доказові матеріали. Саме ці питання й становлять предмет подальшого дослідження у цій статті, яке здійснюється крізь призму практики ККС ВС, положень національної доктрини та авторської концепції процесуальної добросовісності доказування

2. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Матеріали дослідження становлять авторські тези, опубліковані в збірнику VIII Харківського кримінального процесуального полілогу, авторська стаття про допустимість доказів і процесуальну добросовісність, виступи Аркадія Буценка, Сергія Фоміна, Олександри Яновської, наукові праці М. Є. Шумила, В. П. Гмирка, Я. Неділька, С. Шаренко, І. Гловюк, О. Капліної, В. Вапнярчука, О. Старенького та ін., а також релевантні постанови ККС ВС, ВП ВС, ОП ККС ВС і рішення ЄСПЛ. Така джерельна база дала змогу поєднати доктринальні підходи, практику Верховного Суду та стандарти Європейського суду з прав людини для комплексного аналізу допустимості доказів у кримінальному провадженні.

Методологічну основу дослідження становлять діалектичний, формально-юридичний, системно-структурний, герменевтичний і порівняльно-правовий методи, а також метод аналізу судової практики і метод доктринального синтезу. Їх застосування дало можливість дослідити **допустимість доказів** як у нормативному, так і в доктринальному та правозастосовному вимірах, з'ясувати взаємозв'язок між процесуальною формою, правами людини, судовим контролем і справедливістю кримінального провадження.

Дослідницький підхід автора ґрунтується на доктринальному синтезі **трьох векторів – матеріального, конституційно-структурного та європейсько-стан-**

дартизаційного. Їх поєднання дозволяє розглядати *допустимість доказів* не лише як формальну вимогу закону, а як складову процесуальної добросовісності. У цьому контексті *концепція процесуальної токсичності доказів* використовується для пояснення тих випадків, коли порушення порядку одержання доказу підриває його легітимність і ставить під сумнів можливість його використання у справедливому кримінальному провадженні.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

3.1. Формальна законність як традиційна модель допустимості доказів у кримінальному процесі

Традиційна модель допустимості доказів у кримінальному процесі історично формувалася як модель **формальної законності**, відповідно до якої доказ визнається допустимим за умови, що його одержано **належним суб'єктом**, із **належного процесуального джерела**, у **належній формі** та з дотриманням **належного порядку**, встановленого кримінальним процесуальним законом [30; 38]. Саме ця **чотириелементна конструкція** тривалий час визначала як доктринальне розуміння допустимості, так і практику її перевірки в правозастосуванні.

У своїй основі така модель відображає глибоко раціональну ідею: у кримінальному провадженні держава не може використовувати будь-яку інформацію лише тому, що вона потенційно стосується предмета доказування. Щоб фактичні дані набули процесуального статусу доказу, вони мають бути введені в провадження в спосіб, який заздалегідь визначений законом. У цьому полягає не просто технічна вимога процесуальної форми, а один із фундаментальних механізмів правового обмеження публічної влади. У цьому контексті слушною є також позиція, відповідно до якої судовий контроль у кримінальному процесі виконує не лише функцію процесуального нагляду за дотриманням формальних вимог закону, а й виступає гарантією справедливого та допустимого доказування, оскільки саме через нього забезпечується перевірка законності втручання у права людини, меж реалізації владних повноважень і процесуальної придатності отриманої доказової інформації [10¹]. Саме тому формальна законність упродовж тривалого часу сприймалася не як вада доказового права, а як його необхідна гарантійна основа [34; 39].

Критерій **належного суб'єкта** в традиційній моделі означає, що збирання, закріплення, витребування або перевірка доказової інформації повинні здійснюватися лише тим учасником кримінального провадження, який прямо вповноважений на це законом. У межах цієї логіки визначальним є не лише питання наявності загальної компетенції, а й питання її меж, умов і способу реалізації. Якщо процесуальну дію проводить неналежний суб'єкт або належний суб'єкт діє поза межами своїх повноважень, це традиційно ставить під сумнів допустимість отриманого результату. У класичному підході така вимога виконує стримувальну функцію: вона не дозволяє перетворити доказування на фактично вільне оперативне добування інформації без належної процесуальної відповідальності.

Критерій **належного джерела** пов'язаний із тим, що доказове право завжди наполягало: у кримінальному процесі мають значення не будь-які відомості як такі, а лише ті, що набули форми передбаченого законом процесуального джерела. Тому для традиційної моделі принципово важливо, чи існує належний носій доказової інформації – показання, документ, речовий доказ, висновок експерта або інше джерело, легітимоване законом [30; 38]. Це положення мало важливе системне значення, оскільки відмежовувало доказ від простої інформації, чутки, припущення або оперативного орієнтування. Інакше кажучи, джерело в цій моделі є не зовнішньою оболонкою, а юридичною формою існування доказу.

Не менш значущим є критерій **належної форми**. У традиційній парадигмі форма ніколи не розглядалася як суто технічний реквізит. Її функція полягає у забезпеченні фіксованості, перевірюваності та відтворюваності доказової інформації. Саме завдяки формі доказ стає доступним для подальшої судової перевірки, критики стороною захисту та оцінки судом. Звідси впливає класичне розуміння того, що процесуальні дефекти в оформленні протоколу, документа, додатків чи технічної фіксації мають значення не тому, що право «фетишизує форму», а тому, що порушення форми часто означає втрату контрольованості походження та змісту доказової інформації. У цьому сенсі форма є не антиподом істини, а одним зі способів її правової верифікації [5].

Нарешті, **належний порядок** одержання доказу означає додержання всієї процедури, встановленої законом для проведення процесуальної дії, прийняття процесуального рішення, залучення учасників, забезпечення їхніх прав, судового контролю там, де він є обов'язковим, та належного документування результатів. Історично саме цей елемент був ядром усього інституту допустимості, оскільки дозволяв поставити чітку межу між доказом, добутим у правовий спосіб, і інформацією, отриманою внаслідок свавільного або процесуально дефектного втручання [34; 38]. Саме звідси походить класична теза, що істинність відомостей сама по собі не нейтралізує незаконність способу їх одержання.

Історична роль цієї моделі в розвитку кримінального процесу є принципово важливою. *По-перше*, вона виконала **гарантійну функцію**, оскільки підпорядкувала доказування вимогам закону і тим самим обмежила дискрецію органів кримінального переслідування. *По-друге*, вона виконала **системоутворюючу функцію**, запропонувавши відносно чіткий алгоритм перевірки допустимості. *По-третє*, вона виконала **цивілізаційну функцію**, оскільки закріпила ідею, що навіть боротьба зі злочинністю не може здійснюватися поза межами процесуальних гарантій [25; 30]. Власне, формальна законність стала тим мінімумом правової культури доказування, без якого неможливо говорити ні про справедливе провадження, ні про правову державу.

Водночас саме тут і виявляється *перша межа* пояснювальної здатності цієї конструкції. Формальна модель добре відповідає на питання, **чи було дотримано припис закону**, але значно слабше відповідає на питання, **чи є використання конкретного доказу справедливим з позиції змісту права**. Вона орієнтована

насамперед на зовнішню правову коректність процесуальної дії, тоді як сучасний кримінальний процес дедалі більше вимагає оцінювати також добросовісність поведінки сторін, реальність забезпечення права на захист, пропорційність втручання у права людини та відсутність процесуального зловживання [9; 10].

На мою думку, головне обмеження традиційної моделі полягає в тому, що вона фактично виходить із **презумпції: якщо форма дотримана, то й доказова ситуація є правомірною**. Проте сучасний досвід науки і практики переконливо свідчить, що така презумпція вже не є безумовно прийнятною. Процесуально «чистий» зовні доказ може виявитися результатом недоброчесної поведінки, прихованого обходу гарантій, маніпулятивного використання процесуальних механізмів або такого втручання у права особи, яке формально спирається на закон, але суперечить його призначенню [2; 9; 39]. Саме тому **допустимість** уже не може зводитися лише до перевірки реквізитів процесуальної легальності.

Друга межа цієї моделі полягає в її **обмеженій чутливості до природи порушення**. Формальний підхід часто тяжіє або до надмірної жорсткості, коли будь-який відступ від процедури автоматично мислиться як підстава для недопустимості, або, навпаки, до надмірної терпимості, коли істотні порушення знецінюються як такі, що «не вплинули на результат». Проте сучасна проблематика допустимості значно складніша: важливими є не лише факт порушення, а й його характер, глибина, наслідки для прав сторони захисту, вплив на надійність доказу та на загальну справедливість провадження [3; 11; 23]. Саме тут стає очевидно, що формальна законність є необхідним, але вже недостатнім рівнем аналізу.

Третя межа пов'язана з тим, що класична конструкція формувалася переважно для відносно «традиційних» доказових ситуацій, тоді як сучасний кримінальний процес дедалі частіше має справу з цифровими даними, складними технічними процедурами фіксації, транснаціональним обігом доказової інформації та гібридними джерелами відомостей. У таких умовах питання допустимості вже не вичерпуються з'ясуванням того, хто саме одержав інформацію і яким процесуальним актом це оформлено. Потрібно оцінювати цілісність даних, простежуваність їх походження, відсутність маніпуляцій, можливість незалежної перевірки, а іноді й сумісність національних процесуальних вимог із міжнародними чи наднаціональними стандартами [31; 39]. Отже, класична формула **«належний суб'єкт – належне джерело – належна форма – належний порядок»** зберігає значення, але перестає бути самодостатньою.

Четверта межа полягає в тому, що формальна модель у її буквальному застосуванні може спричинити **підміну правової форми формалізмом**. Коли суд або сторона абсолютизують буквальне тлумачення окремого процесуального припису без урахування його функціонального призначення, допустимість перетворюється з гарантії справедливого процесу на інструмент технічного відсікання або, навпаки, штучного легітимування доказів [5]. Саме тому проблема допустимості сьогодні дедалі частіше постає не як питання сліпого дотримання припису, а як питання правильного розуміння того, **яке саме порушення дійсно руйнує правову якість доказу, а яке ні**.

Отже, **формальна законність** є історично первинною і концептуально необхідною моделлю допустимості доказів у кримінальному процесі. Її значення не можна знецінювати, оскільки саме вона забезпечила нормативну дисципліну доказування, обмежила свавілля держави та закріпила процесуальну форму як гарантію прав людини [30; 34; 38]. Водночас у сучасному кримінальному процесі вона вже не може розглядатися як вичерпне пояснення природи допустимості. Її евристичний потенціал закінчується там, де виникає потреба оцінювати не лише **законність процедури**, а й **доброчесність способу одержання доказу**, не лише **формальну коректність**, а й **справедливість доказової ситуації в цілому** [9; 10]. Саме тому подальший розвиток доктрини допустимості закономірно веде до переходу від суто формальної моделі до змістовно-правової, у якій критерій законності зберігається, але доповнюється критеріями процесуальної доброчесності, пропорційності, змагальності та реального забезпечення прав людини.

3.2. Позиція Аркадія Буценка: допустимість доказів крізь призму справедливості провадження

Позиція Аркадія Буценка є однією з найбільш концептуально важливих для сучасного переосмислення інституту допустимості доказів, оскільки вона пропонує вийти за межі уявлення про допустимість як суто технічну перевірку процесуальної форми та поставити в центр аналізу **справедливість кримінального провадження в цілому** [1]. У цьому підході допустимість перестає бути лише інструментом виявлення формального дефекту процесуальної дії і розглядається як спосіб оцінити, чи не було внаслідок порушення закону зруйновано фундаментальні гарантії особи, без яких кримінальний процес не може вважатися правосудним. Саме в цьому, на мою думку, полягає принципова новизна підходу А. Буценка: він зміщує питання з площини «чи було порушення?» у площину «яким є юридичне значення цього порушення для прав людини і для справедливості всього провадження?».

Критика формалізму в цій концепції має не декларативний, а методологічний характер. Її суть полягає в тому, що **не кожне відхилення від букви процесуального закону автоматично руйнує допустимість доказу**, так само як і не кожне зовні коректне оформлення процесуальної дії гарантує її правову бездоганність [1; 5]. Такий підхід заперечує спрощене отождоження допустимості з механічною фіксацією будь-якого процедурного дефекту. У центрі опиняється не порушення як самодостатній формальний факт, а його реальна вага для забезпечення прав особи, рівності сторін, можливості захисту впливати на процес доказування та загальної чесності процесу.

У цьому аспекті підхід А. Буценка органічно вписується в ширшу тенденцію сучасної доктрини, яка дедалі виразніше відмовляється від абсолютизації процесуальної форми й водночас не приймає ідеї повної толерантності до процесуальних порушень. Його позиція не означає применшення значення законної форми як такої. Навпаки, вона виходить із того, що форма важлива саме тому, що че-

рез неї забезпечуються права людини. Якщо ж порушення форми не мало і не могло мати реального негативного впливу на ці права, тоді автоматичне визнання доказу недопустимим може перетворитися на прояв самоцільного формалізму, який відриває допустимість від її гарантійного призначення [1; 39]. Водночас якщо формально незначне чи зовні технічне порушення фактично призвело до обмеження права на захист, порушення привілею проти самовикриття, втручання у приватність або позбавлення сторони можливості ефективно спростувати доказ, тоді саме таке порушення повинно набувати визначального значення для висновку про недопустимість.

Отже, у межах цієї концепції відбувається принциповий **зсув акценту з технічного порушення на вплив порушення на права людини**. Саме це, на мою думку, і становить головний теоретичний здобуток позиції А. Буценка. *Допустимість* перестає бути лише інститутом процесуальної техніки і набуває характеру інституту захисту від несправедливого доказування. Якщо традиційна модель насамперед питає, чи дотримано встановлену процедуру, то підхід Буценка вимагає додатково з'ясувати, чи не було через порушення зламано баланс між публічним інтересом у переслідуванні злочину та правами особи, проти якої здійснюється кримінальне переслідування [1; 27; 29]. Саме тому критерієм оцінки стає не формальна наявність дефекту, а його правозахисна релевантність.

Такий підхід має прямий зв'язок із конструкцією **статей 86 і 87 КПК України**. Стаття 86 КПК фіксує загальне правило, відповідно до якого доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом, тоді як стаття 87 КПК деталізує наслідки істотних порушень прав і свобод людини та встановлює випадки, коли докази є недопустимими саме через такий характер порушення [30; 38]. У цьому сенсі підхід А. Буценка дозволяє побачити, що співвідношення цих норм не може тлумачитися як співвідношення загальної формули і її чисто технічних винятків. Навпаки, стаття 87 КПК задає для тлумачення допустимості змістовний правозахисний стандарт, який не дозволяє зводити статтю 86 КПК до буквального процесуального формалізму.

На мою думку, саме в такому прочитанні відкривається справжній зміст зв'язку між цими нормами. **Стаття 86 КПК** задає базову вимогу процесуальної законності, але сама по собі ще не відповідає на питання, які саме порушення мають руйнівне значення для доказу. **Стаття 87 КПК** наповнює інститут допустимості правозахисним змістом, оскільки концентрує увагу не просто на відступі від процедури, а на істотному порушенні прав і свобод людини як на ключовій підставі для виключення доказу з процесу [30]. Саме тому позиція А. Буценка є важливою не лише як наукова критика формалізму, а і як метод правильного тлумачення самого КПК: вона показує, що допустимість у Кодексі не може розумітися ізолювано від функції захисту прав людини.

Цей підхід також добре узгоджується з європейською логікою оцінки доказових порушень, у якій центральним є не питання абстрактної відповідності кожної процесуальної дії національному припису, а питання того, чи було провадження

в цілому справедливим. Європейський суд з прав людини, не перетворюючи себе на «четверту інстанцію» для контролю будь-якої помилки національного процесу, оцінює, чи не призвело використання певного доказу або способу його отримання до порушення права на справедливий судовий розгляд [27; 28; 29]. Саме тому позиція А. Буценка фактично інтегрує у вітчизняну дискусію про допустимість ту методологію, за якою юридичне значення порушення визначається не ізольовано, а в контексті впливу на справедливість провадження загалом.

Важливо, що така концепція не означає руйнування інституту допустимості і не веде до релятивізму. Її сенс полягає не в тому, щоб допустимість «розмити», а в тому, щоб звільнити її від надмірної залежності від формальної техніки і повернути їй первісне гарантійне призначення. У цьому розумінні А. Буценко не заперечує процесуальну форму, а фактично пропонує підпорядкувати її оцінку вищому критерію – критерію справедливості провадження та поваги до прав людини [1]. Тому ця позиція не послаблює процесуальні гарантії, а, навпаки, дозволяє точніше відмежувати справді істотні порушення від тих, які мають лише формально-декларативний характер.

Для сучасної доктрини допустимості це має принципове значення. Підхід А. Буценка демонструє, що подальший розвиток цього інституту неможливий без переходу від моделі, у якій головним є **дефект процесуальної оболонки**, до моделі, у якій головним є **дефект справедливості доказового процесу**. Саме тому його позиція є важливою ланкою у переосмисленні допустимості доказів: вона переводить дискусію з рівня формального опису порушень на рівень змістовної оцінки їх правових наслідків [1; 9; 10]. У результаті допустимість починає сприйматися не лише як критерій процесуальної правильності, а як інструмент охорони прав людини від недоброчесного, непропорційного або несправедливого використання доказової інформації.

Отже, значення підходу Аркадія Буценка для сучасного розуміння допустимості доказів полягає в тому, що він переконливо показує: **формальна незаконність ще не завжди означає недопустимість, а формальна правильність ще не завжди гарантує справедливість**. Саме через таку постановку питання інститут допустимості виходить за межі технічного процесуального контролю і набуває характеру механізму правозахисної оцінки доказування. Це, на мою думку, є одним із ключових кроків до сучасної доктрини допустимості, у якій процесуальна форма не відкидається, але оцінюється крізь призму її справжнього призначення – забезпечення справедливого кримінального провадження, реального захисту прав людини та недопущення процесуально несправедливого використання доказів.

3.3. Позиція Сергія Фоміна: імперативність процесуального закону і конституційні межі державного втручання

Позиція Сергія Фоміна є принципово важливою для сучасної дискусії про допустимість доказів, оскільки вона повертає цю проблематику до її вихідної публічно-правової основи: у кримінальному провадженні допустимість доказу

не може бути відокремлена від питання, **чи діяла держава в межах наданих їй повноважень і у спосіб, передбачений правом** [34]. У цьому підході допустимість розглядається не лише як процесуальна характеристика джерела доказової інформації, а як наслідок конституційно й законодавчо визначеної легітимності державного втручання у сферу прав людини. Саме тому концепція С. Фоміна має виразно імперативний характер: вона виходить із того, що кримінальний процесуальний закон установлює не рекомендовану технологію діяльності органів правопорядку, а обов'язковий режим реалізації владних повноважень.

У центрі цієї позиції перебуває **значення належного суб'єкта**. Якщо у більш гнучких моделях допустимості акцент іноді переноситься на наслідки порушення для справедливості провадження, то С. Фомін переконливо наголошує, що питання про суб'єкта одержання доказу є не технічною деталлю і не другорядною умовністю, а фундаментальною гарантією правової держави [34]. Це цілком закономірно: у кримінальному процесі саме через належного суб'єкта право визначає, хто, у яких межах і за яких умов може втручатися у сферу приватності, свободи, володіння майном, комунікацій та інших прав людини. Тому дефект суб'єкта означає не просто порушення «процедури», а порушення самої архітектури легітимного державного втручання.

На мою думку, це один із найбільш сильних аспектів позиції С. Фоміна. У сучасній практиці інколи спостерігається спокуса зводити проблему належного суб'єкта до питання про те, чи вплинуло порушення правил компетенції на достовірність отриманих відомостей. Однак така постановка питання є надто спрощеною. Доказове право захищає не тільки пізнавальну якість інформації, а й **правову якість способу її одержання**. Якщо процесуальну дію вчинив суб'єкт, який не мав на це належного повноваження, або діяв поза межами своєї компетенції, то проблема полягає не лише в тому, чи можна довіряти змісту здобутого результату, а в тому, що держава діяла не в тому юридичному режимі, який є допустимим у конституційній державі [34; 38].

Саме тут визначального значення набуває **ст. 19 Конституції України**, відповідно до якої органи державної влади та їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Для концепції С. Фоміна ця норма не є загальною декларацією, відірваною від доказового права. Навпаки, вона виконує роль конституційного критерію оцінки допустимості доказу в тій частині, в якій доказ є результатом владного втручання держави у сферу прав людини [25; 34]. Інакше кажучи, якщо доказ одержано суб'єктом, який не мав на це належних правових підстав, або у спосіб, що не відповідає закону, то порушується не лише припис КПК, а й конституційна вимога легальності державної діяльності.

У цьому сенсі позиція С. Фоміна має особливу цінність, бо вона не дозволяє розглядати КПК ізольовано від Конституції. На мою думку, саме такий підхід є методологічно правильним: кримінальний процесуальний закон не створює

повноваження держави з нічого, а конкретизує конституційно допустимі форми її дії. Тому відхилення від вимог щодо суб'єкта, компетенції чи способу дії є не просто «внутрішнькодекси́м» дефектом, а дефектом конституційної легітимності. Саме тому допустимість доказів не може оцінюватися суто інструментально – лише з точки зору корисності або переконливості інформації; вона має оцінюватися і з позиції того, чи не вийшла держава за межі дозволеного їй правом втручання [25; 34].

З цієї точки зору цілком обґрунтованою є теза про **неможливість редукції порушення до «неістотності» без належної правової оцінки**. У сучасній практиці часто виникає тенденція виправдовувати порушення правил компетенції або суб'єктності посиланням на їх нібито формальний чи неістотний характер. Однак саме тут позиція С. Фоміна є особливо переконливою: не можна заздальгідь оголосити певне порушення неістотним лише тому, що воно не спотворило змісту отриманої інформації або не завадило стороні захисту ознайомитися з доказом [34]. Передусім потрібно встановити, яке саме правило порушено, яку функцію воно виконує у системі гарантій, чи стосується воно меж повноваження, чи забезпечує воно конституційний контроль за втручанням держави, і лише після цього робити висновок про правові наслідки.

На мою думку, це надзвичайно важливе застереження. Категорія «неістотності» не може перетворюватися на універсальний засіб нейтралізації небажаних для обвинувачення процесуальних дефектів. Якщо суд або сторона обвинувачення без належного мотивування називають порушення неістотним, вони фактично підміняють правовий аналіз оціночним спрощенням. А у сфері доказування така підміна особливо небезпечна, бо йдеться не просто про технічну якість матеріалу, а про межі допустимого державного примусу. Саме тому будь-яке відступлення від правил, які визначають суб'єкта, компетенцію та режим втручання, має отримати **самостійну, повну і мотивовану правову оцінку**, а не бути «списаним» як другорядне відхилення [11; 14; 23].

Особливої уваги в цій концепції заслуговує питання про **структурні дефекти повноважень**. Йдеться про такі порушення, які стосуються не окремої технічної помилки в процесуальній дії, а самої правової конструкції владного втручання: відсутності належної компетенції, порушення розмежування повноважень, підміни одного уповноваженого суб'єкта іншим, здійснення дії поза межами законодавчо визначеного мандата або з ігноруванням встановленого порядку надання дозволу [34]. Саме такі дефекти, на мою думку, мають найбільш руйнівне значення для допустимості доказу, тому що вони свідчать: держава діяла не просто недбало, а **поза або всупереч юридично встановленій моделі легітимного втручання**.

У цьому полягає принципова різниця між звичайним процедурним недоліком і структурним дефектом повноваження. Якщо перший ще може в окремих випадках вимагати аналізу його фактичного впливу на права сторін і на справедливість провадження, то другий порушує саму умову законності втручання як таку.

Коли не існує належної правової основи для дії конкретного суб'єкта, то проблема вже не зводиться до питання, наскільки якісно він оформив результат своєї діяльності. У такому разі бракує первинної юридичної передумови для того, щоб державне втручання взагалі визнавалося правомірним [25; 34]. Тому і здобутий унаслідок такого втручання доказ не може беззастережно претендувати на процесуальну допустимість.

Саме з цих підстав позиція С. Фоміна має важливе значення для сучасного осмислення співвідношення статей 86 і 87 КПК України. Вона нагадує, що допустимість не можна тлумачити лише як функцію оцінки наслідків уже здійсненого порушення. Перед тим необхідно з'ясувати, чи була сама дія органу держави вкорінена у належному повноваженні. Якщо такої основи не існувало або вона була істотно спотворена, то подальша дискусія про «неістотність» порушення ризикує втратити правовий сенс, бо йдеться вже не про недоліки реалізації повноваження, а про його юридичну неспроможність [30; 34]. У цьому і полягає сила імперативного підходу: він не дозволяє підмінити питання легальності питанням практичної доцільності.

Отже, значення позиції Сергія Фоміна полягає в тому, що вона чітко відновлює зв'язок між допустимістю доказів, **імперативністю процесуального закону та конституційними межами державного втручання**. У цій моделі належний суб'єкт є не формальністю, а гарантією того, що держава діє в межах дозволеного; стаття 19 Конституції України виступає не абстрактним принципом, а безпосереднім критерієм оцінки легітимності процесуального здобуття доказу; а будь-яка спроба оголосити порушення неістотним без повного правового аналізу підбиває саму ідею правового порядку в кримінальному процесі [25; 34]. На мою думку, саме ця позиція найпереконливіше показує: у сфері допустимості доказів питання про повноваження є не допоміжним, а фундаментальним, а структурні дефекти компетенції мають розглядатися як такі, що здатні безпосередньо руйнувати процесуальну придатність доказу.

3.4. Позиція Олександри Яновської: допустимість доказів між національними гарантіями та європейськими стандартами

Позиція Олександри Яновської є однією з найбільш методологічно збалансованих у сучасній дискусії про допустимість доказів, оскільки вона дозволяє побачити цей інститут не лише як продукт внутрішньої логіки КПК України, а як явище, що формується на перетині **національних процесуальних гарантій і європейських стандартів справедливого судового розгляду** [39]. Її підхід важливий тим, що він не протиставляє ці два рівні регулювання, а показує їх як взаємопов'язані системи оцінки: національне право встановлює спеціальні правила одержання та перевірки доказів, тоді як практика ЄСПЛ надає ширший критерій – чи було кримінальне провадження в цілому справедливим.

У цьому контексті центрального значення набуває **тест загальної справедливості провадження**. Його сутність полягає в тому, що саме по собі порушення

національного процесуального припису ще не дає автоматичної відповіді на питання, чи було зруйновано справедливість судового розгляду. Так само і використання спірного доказу не може оцінюватися ізольовано від загального контексту провадження, ролі цього доказу у структурі обвинувачення, можливостей сторони захисту спростувати його, а також від того, чи були у процесі наявні належні гарантії протидії помилці або свавіллю [27; 28; 29; 39]. На мою думку, саме ця перспектива дозволяє уникнути двох крайнощів – автоматизму у визнанні доказів недопустимими та безмежної толерантності до порушень під приводом досягнення матеріальної істини.

Для підходу О. Яновської характерним є те, що він не ототожнює допустимість із механічним застосуванням будь-якої однієї доктрини. Зокрема, особливу увагу вона звертає на складність сприйняття у національному праві доктрини **«плодів отруєного дерева»** [39]. У класичному, жорсткому розумінні ця доктрина передбачає, що первинна незаконність джерела заражає й похідні від нього докази. Проте європейський підхід, як і сучасна українська дискусія, не сприймає цю ідею як безумовну формулу для всіх випадків. На практиці завжди постає питання: чи є зв'язок між первинним порушенням і похідним доказом настільки тісним, що останній дійсно втрачає процесуальну автономність, чи все ж існують підстави визнати, що цей зв'язок був розірваний додатковими законними процесуальними діями, незалежним джерелом або іншими обставинами [10; 39].

Саме тому винятки з доктрини **«плодів отруєного дерева»** в такому підході не сприймаються як поступка незаконності, а як спроба раціоналізувати межі її дії. На мою думку, тут ідеться про дуже важливий методологічний момент: право має не просто фіксувати факт первинного порушення, а визначати, **якою мірою це порушення реально вплинуло на формування конкретного доказу**. Якщо будь-який похідний матеріал автоматично вважати «отруєним» без аналізу інтенсивності та характеру причинного зв'язку, тоді доктрина перетворюється на жорсткий інструмент процесуальної деструкції. Якщо ж, навпаки, надто легко визнавати цей зв'язок перерваним, тоді вона втрачає свій гарантійний зміст. Саме баланс між цими двома ризиками і становить одну з ключових проблем сучасного вчення про допустимість [9; 10].

У цьому зв'язку особливого значення набуває питання про **межі застосування компенсаторних механізмів**. Європейська логіка оцінки доказових порушень допускає, що окремі процесуальні дефекти можуть бути нейтралізовані або пом'якшені за рахунок інших гарантій: ефективної судової перевірки, реальної можливості сторони захисту оспорити доказ, підтвердження спірної інформації іншими незалежними доказами, відсутності вирішального значення такого доказу для обвинувального висновку тощо [27; 28; 29]. Проте, на мою думку, саме тут проходить одна з найнебезпечніших меж: компенсаторні механізми не повинні перетворюватися на універсальний засіб **«процесуального прощення»** порушень.

Не кожне порушення може бути компенсоване наступними стадіями процесу. Якщо йдеться про втручання, яке від самого початку підриває свободу від само-

викриття, право на захист, заборону жорстокого поводження, недоторканність приватного життя або законність самого державного вторгнення у сферу прав людини, то подальші процесуальні гарантії не завжди здатні виправити первинний дефект. Саме тому компенсаторні механізми повинні застосовуватися обережно і лише там, де порушення не зруйнувало саму основу справедливого процесу [27; 29; 39]. На мою думку, це один із ключових висновків, який впливає з позиції О. Яновської: компенсувати можна не будь-яке порушення, а лише таке, яке не має незворотного руйнівного впливу на справедливість провадження.

Звідси логічно постає питання про **співвідношення національної моделі допустимості та практики ЄСПЛ**. Українська модель, закріплена у **статтях 86–87 КПК України**, значно більш нормативно деталізована і в багатьох аспектах є жорсткішою, ніж підхід ЄСПЛ, який концентрується насамперед на оцінці справедливості провадження в цілому [30; 39]. Це означає, що національне право встановлює більш конкретні підстави й правила виключення доказів, тоді як ЄСПЛ зазвичай не підміняє собою національного законодавця і не визначає в абстрактний спосіб, який доказ має бути визнаний недопустимим у внутрішньому праві. Його запитання інше: чи зробило використання такого доказу все провадження несправедливим.

На мою думку, саме тут виникає потреба в особливо точному тлумаченні. Практика ЄСПЛ не повинна використовуватися для «розмивання» українських процесуальних гарантій і виправдання будь-якої девіації від КПК посиланням на тест загальної справедливості. Але й національна модель не може тлумачитися так, ніби вона існує в ізоляції від європейського праворозуміння. Найбільш переконливим є такий підхід, за якого національні правила допустимості розглядаються як конкретизація європейського стандарту, а не як його заперечення. Тобто український суд повинен виходити з пріоритету національних гарантій, але водночас оцінювати їх у світлі того, що справедливість провадження є вищим смисловим критерієм, який не дозволяє ані абсолютизувати форму, ані легковажно толерувати порушення [27; 28; 29; 39].

Отже, значення позиції Олександри Яновської полягає в тому, що вона допомагає вивести інститут допустимості на рівень складнішої, багатовимірної правової оцінки. У цій моделі допустимість є не лише питанням відповідності доказу національній процедурі, а й питанням того, чи узгоджується його використання з європейським стандартом **справедливого провадження в цілому**. Саме тому цей підхід є надзвичайно важливим для сучасної української доктрини: він дозволяє поєднати захист національних процесуальних гарантій із більш глибоким розумінням того, що їх кінцева мета полягає не у самозамкненій формальності, а у забезпеченні реально справедливого правосуддя [39].

3.5. Підходи інших учасників Полілогу до проблеми допустимості доказів

Дискусія, представлена в матеріалах VIII Харківського кримінального процесуального полілогу, засвідчує, що проблема допустимості доказів уже не сприйма-

ється як **вузькотехнічне питання процесуальної форми**. Навпаки, більшість її учасників виходять із того, що сучасне розуміння допустимості перебуває в точці напруги між **доктринальною визначеністю, правозахисною спрямованістю, потребами правозастосування** та новими викликами, пов'язаними з міжнародними й цифровими доказами [2; 5; 31; 36; 37]. Саме в цій багатовекторності і полягає цінність полілогу: він демонструє не одну завершену модель, а поле інтенсивного перегляду традиційних підходів.

Позиція **М. Шумила, В. Гмирка та Я. Неділька** заслуговує на особливу увагу через її виразний акцент на **доктринальній узгодженості** [37]. На мою думку, це одна з фундаментальних передумов коректного вирішення питання допустимості доказів. Поки в теорії не досягнуто внутрішньої узгодженості щодо того, що саме є доказом, якою є структура його процесуальної форми, як співвідносяться джерело, носій і спосіб одержання доказової інформації, правозастосування неминуче коливатиметься між надмірним формалізмом і надмірною прагматикою. Сильна сторона цього підходу полягає в тому, що він нагадує: проблема допустимості не може бути вирішена лише судовою інтуїцією або ситуативною аргументацією; вона потребує концептуальної дисципліни, без якої неможливо виробити передбачувану й послідовну практику [3; 37].

У підході **С. Шаренко** центральною є проблема **очевидної недопустимості доказу** [36]. Ця постановка питання є надзвичайно важливою, оскільки вона стосується меж суддівського розсуду та ролі внутрішнього переконання судді при первинній оцінці процесуальної якості доказу. На мою думку, цінність цієї позиції полягає в тому, що вона висвітлює одну з найделікатніших точок доказового права: коли саме дефект доказу є настільки явним, що не потребує поглибленого доказового дослідження, а коли посилення на «очевидність» може приховувати передчасне або недостатньо мотивоване рішення суду. У цьому сенсі підхід С. Шаренко актуалізує питання не тільки про зміст допустимості, а й про **процесуальний момент та спосіб її оцінки** судом.

Позиція **І. Гловюк** зосереджена на проблемі **зміни моделі допустимості доказів** [2]. На мою думку, її значення полягає в тому, що вона прямо фіксує кризу традиційного уявлення про допустимість як про відносно простий результат перевірки формальної законності. І. Гловюк фактично ставить питання про те, чи не вичерпала класична модель свій пояснювальний потенціал і чи не вимагає сучасний кримінальний процес переходу до складнішого, більш гнучкого та змістовного бачення допустимості. Цей підхід є важливим тим, що він не просто критикує окремі вади практики, а ставить під сумнів саму достатність старої концептуальної рамки.

Не менш важливою є позиція **О. Капліної**, яка застерігає від **ризиків буквального тлумачення кримінального процесуального закону** [5]. На мою думку, ця думка має особливу вагу саме для інституту допустимості, адже в ньому будь-яка надмірна буквальність дуже швидко перетворює процесуальну форму на формалізм. Цінність підходу О. Капліної полягає в тому, що він змушує роз-

глядати кожну процесуальну вимогу не ізольовано, а через її функціональне призначення. Інакше кажучи, важливим є не лише те, що передбачено у нормі, а й те, **яку саме гарантійну функцію виконує ця норма**. Без такого розуміння буквального тлумачення або надмірно розширює наслідки незначних дефектів, або, навпаки, дозволяє нейтралізувати суттєві порушення через формально зручне читання тексту закону.

Позиція **В. Вапнярчука** цінна тим, що вона переводить дискусію про допустимість доказів із площини абстрактного протиставлення формалізму й гнучкості в площину **реалізації конкретних доктринальних концепцій у законодавстві та судовій практиці**. Він переконливо показує, що сучасна модель недопустимості в українському кримінальному процесі вже фактично побудована не на ідеї «нешадного виключення» будь-якого доказу при кожному порушенні, а на **диференційованому підході**, у межах якого вирішальне значення мають **істотність порушення**, його зв'язок із порушенням прав і свобод людини або його вплив на походження, надійність і достовірність доказу. Водночас важливим є його висновок, що доктрина **«плодів отруєного дерева»** не повинна розглядатися ізольовано, а має застосовуватися як похідний механізм у межах загальної концепції істотності порушення. Тим самим підхід В. Вапнярчука посилює тезу про те, що допустимість доказів у сучасному кримінальному процесі визначається не формальним фактом відступу від процедури як таким, а його **юридичною вагою** для прав людини та процесуальної надійності доказування [1¹].

Водночас у межах загального наукового контексту Полілогу можна зробити стриманий висновок, що одна з наскрізних проблем дискусії полягає саме в **реалізації доктринальних концепцій у законодавстві та практиці**: тобто в тому, наскільки теоретичні підходи до допустимості знаходять адекватне відображення у нормах КПК і в позиціях Верховного Суду [1; 2; 5; 37]. Саме цей вимір – перехід від доктрини до її нормативного й судового втілення – фактично становить один із центральних сюжетів усього Полілогу.

Окреме місце посідає підхід **О. Старенького**, який актуалізує проблему **міжнародних і цифрових доказів** [31]. На мою думку, ця позиція особливо важлива тому, що вона показує межі традиційних моделей допустимості, сформованих переважно на матеріалі класичних слідчих і судових доказів. У випадку цифрових масивів, баз даних, міжнародного обміну інформацією, доказів із міжнародних платформ документування злочинів виникають нові питання: як встановлювати належне джерело, як перевіряти цілісність і достовірність даних, яким чином узгоджувати національні правила допустимості з транснаціональною природою доказового матеріалу. Значення цього підходу полягає в тому, що він переводить дискусію про допустимість із площини класичного процесуального формалізму у площину сучасних технологічних і юрисдикційних викликів.

Якщо узагальнити підходи інших учасників Полілогу, можна дійти висновку, що сучасна дискусія про допустимість доказів розгортається щонайменше в **п'яти** взаємопов'язаних вимірах. **Перший** – це **доктринальна узгодженість**, без якої

неможлива стабільна практика [37]. **Другий** – правильне визначення моменту, меж і критеріїв судової оцінки недопустимості [36]. **Третій** – пошук нової моделі допустимості, здатної вийти за межі суто формальної законності [2]. **Четвертий** – функціональне, а не буквальне тлумачення процесуальних норм [5]. **П'ятий** – адаптація інституту допустимості до міжнародних і цифрових доказових реалій [31]. Саме в сукупності ці підходи показують, що проблема допустимості вже не може бути вирішена в межах однієї лінійної формули.

Отже, матеріали Полілогу переконливо свідчать: сучасна українська доктрина допустимості доказів перебуває в фазі глибокого переосмислення. Йдеться вже не лише про те, **чи було порушено процесуальну норму**, а про те, **який смисл має це порушення для прав людини, справедливості провадження, структури повноважень держави, узгодженості доказового права та нових типів доказової інформації** [1¹; 2; 5; 31; 36; 37; 39]. На мою думку, багатоголосність і багатовекторність сучасної доктрини допустимості доказів слід розглядати не як прояв її концептуальної розпорошеності чи слабкості, а як свідчення якісного ускладнення предмета наукового осмислення та переходу науки кримінального процесу до методологічно зрілого етапу, на якому допустимість доказів інтерпретується вже не у вузьких межах формальної законності, а в ширшому контексті верховенства права, справедливості кримінального провадження, пропорційності процесуальних обмежень і ефективного захисту прав людини.

3.6. Авторська концепція: процесуальна доброчесність як новий стандарт допустимості доказів

Центральна проблема сучасного вчення про допустимість доказів полягає в тому, що традиційна модель, побудована переважно на критеріях формальної законності, уже не здатна повною мірою пояснити складність сучасних доказових ситуацій. Вона залишається необхідною, але перестає бути достатньою. Саме тому, на мою думку, сучасна доктрина допустимості потребує переходу до більш високого за рівнем узагальнення критерію, яким є **процесуальна доброчесність**. Цей критерій не заперечує значення закону, не применшує ролі процесуальної форми і не підміняє собою норми КПК, але дозволяє побачити допустимість доказу не лише як результат зовнішньої перевірки дотримання процедури, а як результат оцінки **правової якості самого способу здійснення доказування** [9; 10].

Під **процесуальною доброчесністю** пропоную розуміти такий стан і спосіб реалізації доказової діяльності, за якого збирання, перевірка, подання та використання доказів здійснюються не лише формально відповідно до вимог процесуального закону, а й у спосіб, який є чесним, правомірним, несуперечливим призначенню процесуальних повноважень, сумісним із правами людини, принципом змагальності, заборонаю зловживання процесуальними механізмами та вимогою справедливого балансу між публічним інтересом і свободою особи [9; 10; 39]. У цьому сенсі процесуальна доброчесність є якісною характеристикою всього способу доказування, а не лише юридичною ознакою окремого доказу.

На відміну від суто формальної законності, яка відповідає передусім на питання, чи дотримано встановленої норми, процесуальна добросчесність ставить ширше питання: **чи використала держава свої процесуальні повноваження правомірно за змістом, а не лише за формою**. Саме тут проявляється її принципове значення. Формальна законність може бути дотримана зовні, але при цьому процесуальна поведінка сторони обвинувачення або іншого владного суб'єкта може бути недобросчесною – наприклад, коли законний механізм використовується для досягнення цілей, яким він не призначений, коли процесуальна форма слугує прикриттям фактичного обходу гарантій, коли забезпечується лише видимість права на захист або коли втручання у права людини формально дозволене, але непропорційне чи функціонально викривлене [5; 9; 10]. Отже, процесуальна добросчесність не поглинає формальну законність, але підносить її на вищий рівень оцінки.

Співвідношення процесуальної добросчесності з формальною законністю, на мою думку, має визначатися не як відношення взаємовиключення, а як відношення **базового і вищого стандартів**. Формальна законність є первинним рівнем перевірки: без неї втрачається сама нормативна дисципліна процесуального доказування. Проте процесуальна добросчесність є вищим критерієм, бо саме вона дозволяє встановити, чи не приховує зовнішня законність внутрішньої дефектності доказового процесу. Інакше кажучи, формально незаконне здобуття доказу майже завжди означатиме недобросчесність, але формально законне здобуття доказу ще не гарантує процесуальної добросчесності. Саме в цьому, як мені видається, полягає головна межа традиційної моделі і головна перевага запропонованої авторської концепції [9; 10].

Процесуальна добросчесність має значення **метапринципу допустимості**, оскільки вона дозволяє інтегрувати в єдину оціночну конструкцію кілька рівнів правового аналізу: законність, належність суб'єкта, пропорційність державного втручання, дотримання змагальності, реальність права на захист, відсутність маніпулятивного обходу гарантій, допустимість використання похідних доказів та межі дії компенсаторних механізмів [9; 10; 39]. Називаючи процесуальну добросчесність метапринципом, я виходжу з того, що вона не підміняє собою жодну конкретну норму, але надає смисловий критерій для їх системного тлумачення. Саме завдяки цьому допустимість перестає бути набором фрагментарних заборон і виключень і перетворюється на цілісну модель оцінки легітимності доказування.

Особливе значення процесуальна добросчесність має як **критерій легітимності використання державно-владного примусу в доказуванні**. Кримінальне провадження є сферою, у якій держава використовує найбільш інтенсивні форми втручання у права особи: обшук, затримання, негласні заходи, доступ до комунікацій, вилучення майна, примусове отримання зразків, обмеження приватності. Усі ці заходи можуть породжувати доказову інформацію, але сама по собі наявність інформаційного результату ще не відповідає на питання про його процесуальну легітимність. На мою думку, визначальним є саме те, чи був державно-владний

примус використаний у режимі процесуальної доброчесності, тобто чи був він не лише формально дозволений, а й справді правомірний за своїм функціональним призначенням, межами, способом і наслідками [9; 10; 25; 34].

Саме тому допустимість доказів не повинна більше мислитися як суто технічна проблема доказового матеріалу. Вона є, насамперед, проблемою **легітимності державної влади в процесі пізнання**. Якщо держава одержує інформацію шляхом процесуально недоброчесного використання примусу, тоді дефект стосується не тільки конкретного доказу, а самої законності й морально-правової виправданості доказування як діяльності. У цьому сенсі процесуальна доброчесність виступає універсальним критерієм, який дозволяє перевести дискусію про допустимість із площини формальної техніки у площину правовладдя, прав людини і змістовної справедливості кримінального процесу [9; 10; 39].

Отже, авторська концепція виходить із того, що **новим стандартом допустимості доказів** має бути не лише формальна законність їх одержання, а процесуальна доброчесність як інтегральна характеристика всього доказового процесу. Саме вона дозволяє поєднати імперативність процесуального закону, конституційні межі державного втручання, правозахисний зміст статей 86–87 КПК України та європейський тест загальної справедливості провадження в одну цілісну модель [9; 10; 30; 39]. На мою думку, без такого концептуального зсуву подальший розвиток вчення про допустимість залишатиметься або у пастці формалізму, або у ризикованій невизначеності надто гнучких оцінок.

3.7. Процесуальна токсичність доказів як інструмент диференціації процесуальних порушень

Якщо процесуальна доброчесність є позитивним метастандартом допустимості, то її функціональним «негативним» корелятом виступає **процесуальна токсичність доказів**. Під цим поняттям пропоную розуміти такий ступінь і характер ураження доказу процесуальним порушенням, за якого використання цього доказу суперечить вимогам процесуальної доброчесності і тому або виключає його допустимість, або ставить питання про поширення негативних наслідків на пов'язані з ним похідні докази [10]. Категорія процесуальної токсичності потрібна для того, щоб уникнути двох крайнощів: по-перше, механічного ототожнення будь-якого порушення з недопустимістю, а по-друге, релятивістського розмивання значення порушень під приводом їх «неістотності».

На мою думку, поняття токсичності дозволяє перевести дискусію з площини простого переліку процесуальних дефектів у площину **якісної класифікації порушень**. Не кожне порушення однаково вражає правову природу доказу. Є порушення, які руйнують його процесуальну легітимність у самій основі; є такі, що уражають його через дефект структури повноваження або режиму втручання; є й такі, що набувають значення лише в конкретному контексті справи, залежно від ролі доказу, можливості його спростування, наявності компенсаторних гаран-

тій тощо. Саме тому категорія токсичності є більш точною, ніж проста дихотомія «є порушення / немає порушення».

Першим рівнем є абсолютна токсичність. Вона має місце тоді, коли спосіб одержання доказу настільки грубо суперечить фундаментальним засадам кримінального процесу і правам людини, що доказ не може бути легітимно використаний за жодних умов. Ідеться про такі ситуації, коли порушення не потребує додаткового контекстуального виправдання або зважування, оскільки воно вражає саму основу правомірності доказування. На мою думку, до цієї категорії належать передусім випадки, пов'язані з недопустимим насильством, катуванням, грубим порушенням свободи від самовикриття, використанням доказів, здобутих унаслідок відвертого ігнорування базових конституційних гарантій. За таких умов доказ є не просто процесуально дефектним, а принципово несумісним із правовою державою [10; 27; 29].

Другим рівнем є структурна токсичність. Вона виникає тоді, коли порушення стосується не випадкової технічної похибки, а самої конструкції правомірного державного втручання: належного суб'єкта, компетенції, юрисдикції, процедури санкціонування, меж повноваження. Саме цей різновид токсичності особливо тісно пов'язаний з імперативністю процесуального закону та статтею 19 Конституції України, оскільки показує: іноді доказ є ураженим не тому, що він недостовірний, а тому, що він породжений дефектною моделлю владної дії [25; 34]. Структурна токсичність, на мою думку, є особливо небезпечною, бо вона підриває не лише окремі докази, а довіру до самої легітимності доказового механізму.

Третім рівнем є контекстуальна токсичність. Її зміст полягає в тому, що саме порушення не завжди є самодостатнім для автоматичного виключення доказу, але в конкретній процесуальній ситуації набуває такого значення, яке робить використання доказу несумісним із вимогами справедливого провадження. Тут необхідно враховувати роль доказу в системі обвинувачення, можливості сторони захисту впливати на його перевірку, наявність чи відсутність інших незалежних доказів, характер компенсаторних механізмів, ступінь впливу порушення на реалізацію прав людини [27; 28; 29; 39]. Саме цей рівень токсичності найбільш пов'язаний із тестом загальної справедливості провадження.

На мою думку, така тривірнева модель токсичності дозволяє точніше визначити й **критерії поширення токсичності на похідні докази**. Похідний доказ повинен визнаватися ураженим не автоматично і не лише тому, що він часово або фактично пов'язаний з первинним доказом. Визначальним є встановлення причинно-наслідкового, функціонального і нормативного зв'язку між первинним порушенням та похідним доказом. Якщо похідний доказ виник як прямий результат використання первинно токсичного матеріалу, якщо без первинного порушення він не був би здобутий або якщо його походження зберігає незняту процесуальну залежність від первинного дефекту, токсичність має поширюватися і на нього [10]. Якщо ж зв'язок був реально перерваний незалежним законним джерелом, автономною доказовою діяльністю або іншими обставинами, які усувають функ-

ціональну залежність, тоді автоматичне «зараження» похідного доказу є необґрунтованим.

Отже, **концепція процесуальної токсичності** дозволяє диференціювати порушення не лише за формальним критерієм, а за глибиною їх впливу на легітимність доказування. Саме тому вона є необхідним інструментом реалізації авторської концепції процесуальної доброчесності: без неї остання залишалася б занадто загальною, тоді як категорія токсичності дає змогу операціоналізувати її у правозастосуванні [9; 10].

3.8. Практика ККС ВС: основні тенденції розвитку моделі допустимості доказів
Практика Касаційного кримінального суду Верховного Суду переконує, що на рівні реального правозастосування українська модель допустимості вже вийшла за межі суто формального розуміння і фактично перебуває у стані руху до більш складної, змістовної моделі, яку в межах цієї статті я визначаю як модель **процесуальної доброчесності**. Звичайно, цей рух не є завершеним і послідовним, але низка рішень ККС ВС свідчить про те, що судова практика дедалі частіше оцінює не тільки сам факт порушення процесуального правила, а й його характер, функцію порушеної норми, вплив на права людини, справедливість провадження та допустимість похідних доказів [11; 12; 14; 22; 23; 24].

У практиці ККС ВС можна виділити справи, у яких домінує **суворий підхід** до допустимості. Для цього підходу характерне визнання визначального значення належного суб'єкта, належної процедури та дотримання імперативних вимог закону. У таких справах порушення правил компетенції, порядку отримання дозволу, способу проведення процесуальної дії або використання неналежного процесуального механізму розглядаються як такі, що мають самостійне значення для висновку про недопустимість доказу [12; 18; 23; 24]. На мою думку, саме ця лінія практики найбільшою мірою кореспондує з конституційною ідеєю, що держава повинна діяти лише в межах повноважень і у спосіб, передбачений законом.

Водночас у практиці ККС ВС помітна і інша лінія – застосування **гнучкого тесту справедливості**, коли суд не обмежується встановленням факту процесуального порушення, а оцінює, чи мало воно вирішальний або істотний вплив на права особи, на можливість захисту спростувати доказ, на достовірність інформації та на загальну справедливість провадження [11; 14; 20; 22]. У межах цього підходу суд фактично здійснює те, що в даній статті пропонується осмислювати через категорії процесуальної доброчесності й токсичності: він відрізняє порушення, які руйнують доказ, від порушень, які самі по собі ще не унеможливають його використання.

Саме тому, на мою думку, практика ККС ВС уже фактично рухається до моделі процесуальної доброчесності, хоча ще не формулює її в таких категоріях. Суд дедалі частіше ставить питання не лише про те, чи було порушено припис КПК, а й про те, **яке значення має це порушення для легітимності використання доказу**. Це особливо помітно у справах, де постає питання про взаємодію **статей 86**

і 87 КПК України, про оцінку похідних доказів, про допустимість матеріалів, одержаних внаслідок процесуально складних дій або за наявності спору щодо належного суб'єкта [11; 14; 22; 23].

Разом із тим практика ККС ВС залишається **непослідовною**, і саме це утворює одну з головних проблемних зон. Передусім ідеться про несталість критеріїв розмежування істотних і неістотних порушень. В одних випадках суд виходить із жорсткого розуміння імперативності процесуального закону, в інших – надає вирішального значення функціональному аналізу наслідків порушення. Така варіативність сама по собі не є негативною, але вона стає проблемою тоді, коли не супроводжується достатньо розгорнутим мотивуванням, яке пояснює, чому в одній ситуації порушення визнається руйнівним для допустимості, а в іншій – ні [13; 14; 33].

Ще однією проблемною зоною є недостатня концептуальна визначеність щодо похідних доказів. Судова практика визнає можливість застосування логіки «плодів отруєного дерева», але не завжди однаково чітко визначає критерії причинного зв'язку, межі переривання токсичності та роль незалежного джерела [10; 11; 14]. Саме тому подальший розвиток практики ККС ВС, на мою думку, потребує переходу від фрагментарного використання окремих тестів до більш цілісної концепції, у центрі якої має бути саме процесуальна добросовісність доказування.

3.9. Допустимість похідних доказів у практиці ККС ВС

Проблема допустимості похідних доказів є однією з найбільш складних у сучасному українському кримінальному процесі, оскільки тут перетинаються одразу кілька рівнів аналізу: первинне порушення, його вплив на подальшу доказову діяльність, причинно-наслідковий зв'язок між первинним і похідним доказом, а також межі застосування доктрини «плодів отруєного дерева» [10; 11; 14]. На мою думку, саме ця проблематика найкраще демонструє, чому формальна модель допустимості є недостатньою: вона не дає відповіді на питання, яким чином оцінювати докази, що не були безпосередньо здобуті з порушенням, але виникли завдяки первинно дефектному процесуальному джерелу або дії.

Ключовим тут є встановлення **причинно-наслідкового зв'язку між первинним порушенням і похідним доказом**. Цей зв'язок не може визначатися лише за часовою ознакою або за фактом того, що один доказ з'явився після іншого. Потрібно з'ясувати, чи був похідний доказ реально функціонально обумовлений первинно недопустимим матеріалом, чи без первинного порушення він міг би бути отриманий іншим, самостійним, законним шляхом, чи зберігає він залежність від первинної незаконності у змістовному і процесуальному сенсі [10]. Якщо такої залежності немає, автоматичне виключення похідного доказу є надмірним. Якщо ж вона є прямою і суттєвою, невиключення похідного доказу означатиме фактичну легалізацію первинної недобросовісності доказування.

Умови виключення похідних доказів, на мою думку, мають включати щонайменше **чотири елементи**. *По-перше*, повинно бути встановлено первинне по-

рушення, яке має достатній рівень процесуальної токсичності. *По-друге*, має бути доведено, що похідний доказ виник саме внаслідок використання первинно токсичного матеріалу, а не з автономного джерела. *По-третє*, має бути відсутнім реальний механізм розірвання причинно-наслідкового зв'язку, зокрема через незалежне джерело або подальшу самостійну законну доказову дію. *По-четверте*, суд має оцінити, чи не призведе використання похідного доказу до фактичного нівелювання гарантій, які покликана захищати норма про недопустимість первинного доказу.

Саме тут проявляються й **межі застосування доктрини «плодів отруєного дерева» в українському кримінальному процесі**. Ця доктрина не може механічно імпортуватися у внутрішнє право у найбільш жорсткому, абсолютному варіанті, оскільки українська модель допустимості має власну нормативну структуру та виходить із поєднання **статей 86 і 87 КПК України** з практикою Верховного Суду та вимогами ЄСПЛ [30; 39]. Проте вона не може бути і зведена до символічного риторичного образу без реального правового наслідку. На мою думку, найбільш обґрунтованим є такий підхід, за якого доктрина «плодів отруєного дерева» застосовується не як автоматична презумпція, а як метод виявлення і правової оцінки **поширення токсичності** від первинно ураженого доказу до похідних.

Отже, **допустимість похідних доказів** повинна оцінюватися не ізольовано, а в межах загальної логіки процесуальної добросовісності. Якщо похідний доказ є лише відтермінованим результатом первинно недобросовісного втручання держави, то його використання суперечить самій ідеї правового обмеження публічної влади. Якщо ж зв'язок із первинним порушенням реально перерваний, тоді автоматичне виключення похідного доказу перестає бути гарантією і перетворюється на формалістичну санкцію. Саме тому практика ККС ВС у цій сфері повинна розвиватися у напрямі тоншої, але концептуально чіткішої оцінки причинного зв'язку, рівня токсичності і можливостей її нейтралізації.

3.10. Практичний алгоритм оцінки допустимості доказів для суду

Підсумовуючи викладене, вважаю за доцільне сформулювати **авторський практичний алгоритм оцінки допустимості доказів**, який міг би використовуватися судом як методично впорядкована модель прийняття рішення. Його перевага полягає в тому, що він дозволяє поєднати імперативність процесуального закону, правозахисний зміст статей 86–87 КПК України, практику ККС ВС та європейський тест загальної справедливості в єдину логіку аналізу [9; 10; 30; 39].

Першим етапом має бути **встановлення самого порушення**. Суд повинен точно визначити, у чому саме полягає заявлений дефект: чи стосується він суб'єкта, джерела, форми, порядку, меж повноваження, судового дозволу, способу реалізації права на захист, змагальності, доступу до доказу, способу його перевірки або іншого аспекту доказування. На цьому етапі неприпустимим є як абстрактне посилення на «порушення закону» без його конкретизації, так і спроба відразу перейти до оцінки наслідків, не встановивши правову природу самого дефекту [30; 34].

Другим етапом є визначення природи порушення. Суд має з'ясувати, чи йдеться про порушення формальної законності, про дефект процесуальної добросовісності, про структурний дефект повноваження, про порушення фундаментальних прав людини чи про контекстуально значущий недолік доказового процесу. Саме на цій стадії відбувається перехід від поверхневої фіксації дефекту до його змістовної правової кваліфікації [9; 10].

Третім етапом повинна бути класифікація рівня токсичності порушення. Суду слід визначити, чи є токсичність абсолютною, структурною або контекстуальною. Якщо йдеться про абсолютну токсичність, простір для подальшого компенсування вкрай обмежений або взагалі відсутній. Якщо токсичність є структурною, суд має оцінити, чи не зруйновано саму конституційно легітимну модель державного втручання. Якщо ж токсичність контекстуальна, тоді потрібен глибший аналіз ролі доказу і наслідків порушення для справедливості провадження [10; 25; 34].

Четвертим етапом має бути встановлення причинного зв'язку між порушенням і конкретним доказом, а за потреби – між первинним порушенням і похідними доказами. Суд повинен з'ясувати, чи є порушення безпосередньою причиною здобуття доказу, чи зберігає доказ процесуальну залежність від дефектної дії, чи був цей зв'язок перерваний автономним законним джерелом. Без такого аналізу рішення про допустимість або недопустимість похідних доказів неминуче залишатиметься або надто жорстким, або недостатньо мотивованим [10; 11; 14].

П'ятим етапом є перевірка компенсаторних механізмів. Суд повинен встановити, чи могли інші процесуальні гарантії реально нейтралізувати наслідки порушення: чи мав захист ефективну можливість оспорити доказ, чи був доказ підтверджений іншими незалежними матеріалами, чи не мав він вирішального значення для обвинувального висновку, чи не усунуто його дефект подальшою автономною законною процесуальною діяльністю. Водночас суд повинен чітко усвідомлювати межі такого компенсування: воно не може легалізувати порушення, що мають абсолютний або структурно руйнівний характер [27; 28; 29; 39].

Шостим, завершальним етапом має бути остаточна оцінка допустимості доказу та похідних від нього доказів. На цій стадії суд повинен дати не лише формальний висновок, а й розгорнуте мотивування, у якому буде пояснено, чому саме встановлене порушення або виключає допустимість, або не має такого наслідку. Саме мотивованість цього завершального висновку є критерієм того, чи справді суд застосував модель процесуальної добросовісності, а не обмежився інтуїтивною або ситуативною оцінкою.

Отже, запропонований алгоритм спирається на ідею, що допустимість доказів повинна оцінюватися не в один крок і не як механічний результат формальної перевірки, а як багаторівневий процес правової оцінки легітимності доказування. Його концептуальне ядро становить процесуальна добросовісність, а операційним інструментом виступає категорія процесуальної токсичності. Саме

в такому поєднанні, на мою думку, можливе формування сучасної української моделі допустимості доказів, яка буде одночасно законною, правозахисною, доктринально цілісною і практично придатною для судового застосування.

ВИСНОВКИ

Практика Касаційного кримінального суду Верховного Суду засвідчує поступовий відхід від вузькоформального розуміння допустимості доказів і перехід до більш змістовної моделі їх оцінки.

Сучасне розуміння допустимості дедалі виразніше орієнтується не лише на формальну законність, а й на права людини, справедливість кримінального провадження, пропорційність державного втручання та недопустимість процесуального свавілля.

Позиції Аркадія Буценка, Сергія Фоміна та Олександрі Яновської відображають три ключові вектори розвитку доктрини допустимості доказів: правозахисно-справедливісний, імперативно-конституційний та національно-європейський.

Синтез зазначених підходів можливий у межах авторської доктрини **процесуальної доброчесності та процесуальної токсичності доказів**, яка дозволяє поєднати формальну законність, права людини, справедливість провадження і оцінку похідних доказів.

Процесуальну доброчесність доцільно розглядати як інтегративний критерій допустимості доказів у практиці ККС ВС, оскільки саме вона дає змогу оцінювати не лише факт порушення, а й правову якість способу доказування.

Для підвищення єдності та передбачуваності судової практики доцільним є застосування диференційованої моделі оцінки процесуальних порушень, їх токсичності, причинного зв'язку з первинними і похідними доказами та меж дії компенсаторних механізмів.

Перспективним напрямом подальших досліджень є розроблення теоретико-прикладної моделі оцінки процесуальної доброчесності й процесуальної токсичності доказів у кримінальному провадженні з урахуванням практики ККС ВС, Верховного Суду, Конституційного Суду України та ЄСПЛ.

ПОДЯКИ]

Немає

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Немає

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Буценко А. Допустимість доказів у кримінальному провадженні: доктрина та правозастосовна практика у пошуках конструктивного діалогу. *Кримінальний процес:*

сучасний вимір та перспективні тенденції : VIII Харків. кримінал. процесуал. полілог. Допустимість доказів у кримінальному провадженні: між імперативністю закону та процесуальною толерантністю (м. Харків, 14 листоп. 2025 р.) : [зб. ст.] / редкол.: О. В. Капліна, В. В. Вапнярчук, М. А. Погорецький, А. Р. Туманянц, М. Є. Шумило. Харків : Право, 2026. С. 5–8.

- [1¹] Вапнярчук В. Реалізація доктринальних концепцій недопустимості доказів у вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві та в судовій практиці: аналіз стану та окреслення подальших кроків. *Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції* : VIII Харків. кримінал. процесуал. полілог. Допустимість доказів у кримінальному провадженні: між імперативністю закону та процесуальною толерантністю (м. Харків, 14 листоп. 2025 р.) : зб. ст. / редкол.: О. В. Капліна, В. В. Вапнярчук, М. А. Погорецький, А. Р. Туманянц, М. Є. Шумило. Харків : Право, 2026. С. 61–65.
- [2] Гловюк І. Зміна моделі допустимості доказів: чому та навіщо? *Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції* : VIII Харків. кримінал. процесуал. полілог. Допустимість доказів у кримінальному провадженні: між імперативністю закону та процесуальною толерантністю (м. Харків, 14 листоп. 2025 р.) : [зб. ст.] / редкол.: О. В. Капліна, В. В. Вапнярчук, М. А. Погорецький, А. Р. Туманянц, М. Є. Шумило. Харків : Право, 2026. С. 52–55.
- [3] Гмирко В. П., Шумило М. Є. Вирішення судом питання про допустимість доказів: чи можлива судова корекція норм КПК? *Малиновські читання* : матеріали VIII міжнар. наук.-практ. конф. (м. Острого, 22 трав. 2020 р.). Острого : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2020. С. 136–139.
- [4] Зейкан Я. Постанова Великої Палати Верховного Суду як яблуко розбрату. URL: <https://racurs.ua/ua/3041-postanova-vp-vs-yak-yabluko-rozbratu.html>.
- [5] Капліна О. Буквальне тлумачення кримінального процесуального закону як ризик перетворення форми кримінального провадження на формалізм. *Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції* : VIII Харків. кримінал. процесуал. полілог. Допустимість доказів у кримінальному провадженні: між імперативністю закону та процесуальною толерантністю (м. Харків, 14 листоп. 2025 р.) : [зб. ст.] / редкол.: О. В. Капліна, В. В. Вапнярчук, М. А. Погорецький, А. Р. Туманянц, М. Є. Шумило. Харків : Право, 2026. С. 69–73.
- [6] Крапивін Є. Про недопустимість доказів, що зібрані «з порушенням правил підслідності» – позиція ВС нагадує ересь донатизму. URL: <https://krapyvin.blogspot.com/2021/06/blog-post.html>.
- [7] Несінов О. Позиція Великої Палати Верховного Суду: упередженість на користь сторони обвинувачення? URL: <https://justtalk.com.ua/post/pozitsiya-velikoi-palati-verhovnogo-sudu-uperedzhenist-na-korist-storoni-obvinuvachennya>.
- [8] Петренко С. Нова позиція Верховного Суду: чи всі порушення КПК мають наслідком недопустимість доказів? (Відповідь на позицію адвоката Олега Несінова). URL: <https://justtalk.com.ua/post/nova-pozitsiya-verhovnogo-sudu-chi-vsi-porushennya-kpk-mayut-naslidkom-nedopustimist-dokaziv-vidpovid-na-pozitsiyu-advokata-olega-nesinova>.
- [9] Погорецький М. А. Допустимість доказів у кримінальному процесі та процесуальна добросовісність: доктрини і практика (порівняльно-правове дослідження). *Вісник кримінального судочинства*. 2025. № 1/2. С. 60–82. URL: <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/issue/view/37/1-2-2025-pdf>. <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2025.1-2/22-59>.

- [10] Погорецький М. А. Процесуальна добросовісність і процесуальна токсичність доказів: сучасна інтерпретація доктрини «плодів отруєного дерева» в полілозі науки та практики Верховного Суду України. *Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції* : VIII Харків. кримінал. процесуал. полілог. Допустимість доказів у кримінальному провадженні: між імперативністю закону та процесуальною толерантністю (м. Харків, 14 листоп. 2025 р.) : [зб. ст.] / редкол.: О. В. Капліна, В. В. Вапнярчук, М. А. Погорецький, А. Р. Туманянц, М. Є. Шумило. Харків : Право, 2026. С. 18–30.
- [10¹] Погорецький М. А. Судовий контроль у забезпеченні справедливого та допустимого доказування в кримінальному процесі України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 4. ч. 3. С. 269–279. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/08/42-2.pdf>
<https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.3.40>
- [11] Постанова Верховного Суду від 21.11.2022 у справі № 991/492/19 (провадження № 51-491 км п 21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107805010>.
- [12] Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду від 27.10.2021 у справі № 668/69/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100734860>.
- [13] Постанова Великої Палати Верховного Суду від 09.09.2020 у справі № 1-27/10. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91572019>.
- [14] Постанова Великої Палати Верховного Суду від 31.08.2022 у справі № 756/10060/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106141457>.
- [15] Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 08.10.2019 у справі № 639/8329/14-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85238666>.
- [16] Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 14.04.2020 у справі № 761/34909/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88904111>.
- [17] Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 19.05.2020 у справі № 490/10025/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89621459>.
- [18] Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 25.09.2018 у справі № 210/4412/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76859981>.
- [19] Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 25.10.2021 у справі № 159/1383/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100579483>.
- [20] Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 30.09.2020 у справі № 563/1118/16-к. URL: <https://lpd.court.gov.ua/legal-position/864/document/896>.
- [21] Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 01.12.2020 у справі № 318/292/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93438380>.
- [22] Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 09.01.2024 у справі № 941/1790/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116325992>.
- [23] Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 24.05.2021 у справі № 640/5023/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97286253>.
- [24] Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 22.02.2021 у справі № 754/7061/15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95139651>.
- [25] Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя : постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96>.

- [26] Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 02.11.2004 № 15-рп/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04>.
- [27] Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Алахвердян проти України» (заява № 12224/09) від 16.04.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e26.
- [28] Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Светіна проти Словенії» (заява № 38059/13) від 22.05.2018. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-183124%22%5D%7D>.
- [29] Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Сіянко проти України» (заява № 52571/11) від 09.01.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f06.
- [30] Сергеева Д. Б. Допустимість доказів в теорії та КПК 2012 року. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 80–87. URL: <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/view/708/625>.
- [31] Старенький О. Проблеми допустимості доказів, отриманих із Core International Crimes Evidence Database, у кримінальних провадженнях про основні міжнародні злочини. *Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції* : VIII Харків. кримінал. процесуал. полілог. Допустимість доказів у кримінальному провадженні: між імперативністю закону та процесуальною толерантністю (м. Харків, 14 листоп. 2025 р.) : [зб. ст.] / редкол.: О. В. Капліна, В. В. Вапнярчук, М. А. Погорецький, А. Р. Туманянц, М. Є. Шумило. Харків : Право, 2026. С. 105–110.
- [32] Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 19.02.2021 у справі № 487/5684/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95263495>.
- [33] Ухвала колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 14.12.2021 у справі № 756/10060/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102551354>.
- [34] Фомін С. Імперативність кримінального процесуального закону як концептуальна основа моделі інституту допустимості доказів у кримінальному провадженні. *Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції* : VIII Харків. кримінал. процесуал. полілог. Допустимість доказів у кримінальному провадженні: між імперативністю закону та процесуальною толерантністю (м. Харків, 14 листоп. 2025 р.) : [зб. ст.] / редкол.: О. В. Капліна, В. В. Вапнярчук, М. А. Погорецький, А. Р. Туманянц, М. Є. Шумило. Харків : Право, 2026. С. 9–13.
- [35] Ханін С. Допустимість доказів. URL: <https://pravo.ua/dopustymist-dokaziv-bloh-advokata-semena-khanina/>.
- [36] Шаренко С. Очевидна недопустимість доказу: дилема внутрішнього переконання судді. *Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції* : VIII Харків. кримінал. процесуал. полілог. Допустимість доказів у кримінальному провадженні: між імперативністю закону та процесуальною толерантністю (м. Харків, 14 листоп. 2025 р.) : [зб. ст.] / редкол.: О. В. Капліна, В. В. Вапнярчук, М. А. Погорецький, А. Р. Туманянц, М. Є. Шумило. Харків : Право, 2026. С. 48–51.
- [37] Шумило М. Є., Гмирко В., Неділько Я. Досягнення доктринальної узгодженості в трактуванні кримінальних судових доказів – *conditio sine qua non* коректного вирішення питання допустимості доказових матеріалів сторони обвинувачення. *Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції* : VIII Харків. кримінал. процесуал. полілог. Допустимість доказів у кримінальному провадженні: між імпе-

ративністю закону та процесуальною толерантністю (м. Харків, 14 листоп. 2025 р.) : [зб. ст.] / редкол.: О. В. Капліна, В. В. Вапнярчук, М. А. Погорецький, А. Р. Туманянц, М. Є. Шумило. Харків : Право, 2026. С. 31–47.

- [38] Шумило М. Є., Погорецький М. А. Докази і доказування. *Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар* : у 2 т. Т. 1 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація та ін. Харків : Право, 2012. С. 247–308. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/20794>.
- [39] Яновська О. Концепція допустимості доказів: між національними гарантіями та європейськими стандартами. *Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції* : VIII Харків. кримінал. процесуал. полілог. Допустимість доказів у кримінальному провадженні: між імперативністю закону та процесуальною толерантністю (м. Харків, 14 листоп. 2025 р.) : [зб. ст.] / редкол.: О. В. Капліна, В. В. Вапнярчук, М. А. Погорецький, А. Р. Туманянц, М. Є. Шумило. Харків : Право, 2026. С. 14–17.

REFERENCES

- [1] Bushchenko, A. (2026). Admissibility of evidence in criminal proceedings: Doctrine and law enforcement practice in search of a constructive dialogue. In O. V. Kaplina, V. V. Vapniarchuk, M. A. Pohoretskyi, A. R. Tumanians, & M. Ye. Shumylo (Eds.), *Criminal procedure: Modern dimension and prospective trends: VIII Kharkiv Criminal Procedure Polylogue. Admissibility of evidence in criminal proceedings: Between the imperativeness of law and procedural tolerance* (Kharkiv, November 14, 2025) (pp. 5–8). Kharkiv: Pravo.
- [1¹] Vapniarchuk, V. (2026). Implementation of doctrinal concepts of inadmissibility of evidence in domestic criminal procedural legislation and in judicial practice: Analysis of the current state and outline of further steps. In O. V. Kaplina, V. V. Vapniarchuk, M. A. Pohoretskyi, A. R. Tumanians, & M. Ye. Shumylo (Eds.), *Criminal procedure: Modern dimension and prospective trends: VIII Kharkiv Criminal Procedure Polylogue. Admissibility of evidence in criminal proceedings: Between the imperativeness of law and procedural tolerance* (Kharkiv, November 14, 2025) (pp. 61–65). Kharkiv: Pravo.
- [2] Hloviuk, I. (2026). Changing the model of admissibility of evidence: Why and for what purpose? In O. V. Kaplina, V. V. Vapniarchuk, M. A. Pohoretskyi, A. R. Tumanians, & M. Ye. Shumylo (Eds.), *Criminal procedure: Modern dimension and prospective trends: VIII Kharkiv Criminal Procedure Polylogue. Admissibility of evidence in criminal proceedings: Between the imperativeness of law and procedural tolerance* (Kharkiv, November 14, 2025) (pp. 52–55). Kharkiv: Pravo.
- [3] Hmyrko, V. P., & Shumylo, M. Ye. (2020). Resolving the issue of admissibility of evidence by the court: Is judicial correction of CPC norms possible? In *Proceedings of the VIII International Scientific and Practical Conference «Malynovskyi Readings»* (Ostroh, May 22, 2020) (pp. 136–139). Ostroh: National University of Ostroh Academy Publishing House.
- [4] Zeikan, Ya. (n.d.). The ruling of the Grand Chamber of the Supreme Court as an apple of discord. Retrieved from <https://racurs.ua/ua/3041-postanova-vp-vs-yak-yabluko-rozbratu.html>
- [5] Kaplina, O. (2026). Literal interpretation of criminal procedural law as a risk of transforming the form of criminal proceedings into formalism. In O. V. Kaplina, V. V. Vapniarchuk,

- M. A. Pohoretskyi, A. R. Tumanians, & M. Ye. Shumylo (Eds.), *Criminal procedure: Modern dimension and prospective trends: VIII Kharkiv Criminal Procedure Polylogue. Admissibility of evidence in criminal proceedings: Between the imperativeness of law and procedural tolerance* (Kharkiv, November 14, 2025) (pp. 69–73). Kharkiv: Pravo.
- [6] Krapyvin, Ye. (2021). On the inadmissibility of evidence collected «in violation of the rules of jurisdiction» – the Supreme Court’s position resembles the Donatist heresy. Retrieved from <https://krapyvin.blogspot.com/2021/06/blog-post.html>
- [7] Nesinov, O. (n.d.). Position of the Grand Chamber of the Supreme Court: Bias in favor of the prosecution? Retrieved from <https://justtalk.com.ua/post/pozitsiya-velikoi-palati-verhovnogo-sudu-uperedzhenist-na-korist-storoni-obvinuvachennya>
- [8] Petrenko, S. (n.d.). New position of the Supreme Court: Do all violations of the CPC result in inadmissibility of evidence? (A response to attorney Oleh Nesinov’s position). Retrieved from <https://justtalk.com.ua/post/nova-pozitsiya-verhovnogo-sudu-chi-vsi-porushennya-kpk-mayut-naslidkom-nedopustimist-dokaziv-vidpovid-na-pozitsiyu-advokata-olega-nesinova>
- [9] Pohoretskyi, M. A. (2025). Admissibility of evidence in criminal procedure and procedural integrity: Doctrine and practice (a comparative legal study). *Visnyk kryminalnoho sudochynstva*, 1/2, 60–82. Retrieved from <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/issue/view/37/1-2-2025-pdf>
<https://doi.org/10.17721/2413-5372.2025.1-2/22-59>
- [10] Pohoretskyi, M. A. (2026). Procedural integrity and procedural toxicity of evidence: A contemporary interpretation of the «fruit of the poisonous tree» doctrine in the polylogue of scholarship and practice of the Supreme Court of Ukraine. In O. V. Kaplina, V. V. Vapniarchuk, M. A. Pohoretskyi, A. R. Tumanians, & M. Ye. Shumylo (Eds.), *Criminal procedure: Modern dimension and prospective trends: VIII Kharkiv Criminal Procedure Polylogue. Admissibility of evidence in criminal proceedings: Between the imperativeness of law and procedural tolerance* (Kharkiv, November 14, 2025) (pp. 18–30). Kharkiv: Pravo.
- [10¹] Pohoretskyi, M. A. (2025). Judicial control in ensuring fair and admissible proof in the criminal procedure of Ukraine. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*, 4(3), 269–279. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.3.40> Retrieved from <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/08/42-2.pdf>
- [11] Supreme Court. (2022, November 21). Ruling in case No. 991/492/19, proceeding No. 51-491кмп21. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107805010>
- [12] Supreme Court, Third Judicial Chamber of the Criminal Court of Cassation. (2021, October 27). Ruling in case No. 668/69/16-к. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100734860>
- [13] Grand Chamber of the Supreme Court. (2020, September 9). Ruling in case No. 1–27/10. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91572019>
- [14] Grand Chamber of the Supreme Court. (2022, August 31). Ruling in case No. 756/10060/17. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106141457>
- [15] Criminal Court of Cassation of the Supreme Court. (2019, October 8). Ruling in case No. 639/8329/14-к. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85238666>
- [16] Criminal Court of Cassation of the Supreme Court. (2020, April 14). Ruling in case No. 761/34909/17. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88904111>
- [17] Criminal Court of Cassation of the Supreme Court. (2020, May 19). Ruling in case No. 490/10025/17. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89621459>

- [18] Criminal Court of Cassation of the Supreme Court. (2018, September 25). Ruling in case No. 210/4412/15-к. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76859981>
- [19] Criminal Court of Cassation of the Supreme Court. (2021, October 25). Ruling in case No. 159/1383/17. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100579483>
- [20] Criminal Court of Cassation of the Supreme Court. (2020, September 30). Ruling in case No. 563/1118/16-к. Retrieved from <https://lpd.court.gov.ua/legal-position/864/document/896>
- [21] Criminal Court of Cassation of the Supreme Court. (2020, December 1). Ruling in case No. 318/292/18. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93438380>
- [22] Criminal Court of Cassation of the Supreme Court. (2024, January 9). Ruling in case No. 941/1790/20. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116325992>
- [23] Joint Chamber of the Criminal Court of Cassation of the Supreme Court. (2021, May 24). Ruling in case No. 640/5023/19. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97286253>
- [24] Joint Chamber of the Criminal Court of Cassation of the Supreme Court. (2021, February 22). Ruling in case No. 754/7061/15. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95139651>
- [25] Plenum of the Supreme Court of Ukraine. (1996, November 1). On the application of the Constitution of Ukraine in the administration of justice: Resolution No. 9. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96>
- [26] Constitutional Court of Ukraine. (2004, November 2). Decision in the case upon the constitutional petition of the Supreme Court of Ukraine concerning conformity of Article 69 of the Criminal Code of Ukraine with the Constitution of Ukraine (constitutionality) (case on the imposition by a court of a more lenient punishment): Decision No. 15-пр/2004. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04>
- [27] European Court of Human Rights. (2019, April 16). *Alakhverdyan v. Ukraine* (Application No. 12224/09). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e26
- [28] European Court of Human Rights. (2018, May 22). *Svetina v. Slovenia* (Application No. 38059/13). Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-183124%22%5D%7D>
- [29] European Court of Human Rights. (2020, January 9). *Siyanko v. Ukraine* (Application No. 52571/11). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f06
- [30] Serhieieva, D. B. (2015). Admissibility of evidence in theory and under the 2012 CPC. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva*, 3, 80–87. Retrieved from <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/view/708/625>
- [31] Starenkyi, O. (2026). Problems of admissibility of evidence obtained from the Core International Crimes Evidence Database in criminal proceedings on core international crimes. In O. V. Kaplina, V. V. Vapniarchuk, M. A. Pohoretskyi, A. R. Tumaniants, & M. Ye. Shumylo (Eds.), *Criminal procedure: Modern dimension and prospective trends: VIII Kharkiv Criminal Procedure Polylogue. Admissibility of evidence in criminal proceedings: Between the imperativeness of law and procedural tolerance* (Kharkiv, November 14, 2025) (pp. 105–110). Kharkiv: Pravo.
- [32] Appeals Chamber of the High Anti-Corruption Court. (2021, February 19). Ruling in case No. 487/5684/19. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95263495>
- [33] Supreme Court, First Judicial Chamber of the Criminal Court of Cassation. (2021, December 14). Ruling in case No. 756/10060/17. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102551354>

- [34] Fomin, S. (2026). The imperativeness of criminal procedural law as the conceptual basis of the model of the institution of admissibility of evidence in criminal proceedings. In O. V. Kaplina, V. V. Vapniarchuk, M. A. Pohoretskyi, A. R. Tumanians, & M. Ye. Shumylo (Eds.), *Criminal procedure: Modern dimension and prospective trends: VIII Kharkiv Criminal Procedure Polylogue. Admissibility of evidence in criminal proceedings: Between the imperativeness of law and procedural tolerance* (Kharkiv, November 14, 2025) (pp. 9–13). Kharkiv: Pravo.
- [35] Khanin, S. (n.d.). Admissibility of evidence. Retrieved from <https://pravo.ua/dopustymist-dokaziv-bloh-advokata-semena-khanina/>
- [36] Sharenko, S. (2026). Obvious inadmissibility of evidence: The dilemma of the judge's inner conviction. In O. V. Kaplina, V. V. Vapniarchuk, M. A. Pohoretskyi, A. R. Tumanians, & M. Ye. Shumylo (Eds.), *Criminal procedure: Modern dimension and prospective trends: VIII Kharkiv Criminal Procedure Polylogue. Admissibility of evidence in criminal proceedings: Between the imperativeness of law and procedural tolerance* (Kharkiv, November 14, 2025) (pp. 48–51). Kharkiv: Pravo.
- [37] Shumylo, M. Ye., Hmyrko, V., & Nedilko, Ya. (2026). Achieving doctrinal consistency in the interpretation of criminal judicial evidence as a *conditio sine qua non* for the correct resolution of the issue of admissibility of evidentiary materials of the prosecution. In O. V. Kaplina, V. V. Vapniarchuk, M. A. Pohoretskyi, A. R. Tumanians, & M. Ye. Shumylo (Eds.), *Criminal procedure: Modern dimension and prospective trends: VIII Kharkiv Criminal Procedure Polylogue. Admissibility of evidence in criminal proceedings: Between the imperativeness of law and procedural tolerance* (Kharkiv, November 14, 2025) (pp. 31–47). Kharkiv: Pravo.
- [38] Shumylo, M. Ye., & Pohoretskyi, M. A. (2012). Evidence and proof. In O. M. Bandurka, Ye. M. Blazhivskyi, Ye. P. Burdol, et al. (Eds.), *Criminal Procedure Code of Ukraine. Scientific and practical commentary* (Vol. 1, pp. 247–308). Kharkiv: Pravo. Retrieved from <https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/20794>
- [39] Yanovska, O. (2026). The concept of admissibility of evidence: Between national guarantees and European standards. In O. V. Kaplina, V. V. Vapniarchuk, M. A. Pohoretskyi, A. R. Tumanians, & M. Ye. Shumylo (Eds.), *Criminal procedure: Modern dimension and prospective trends: VIII Kharkiv Criminal Procedure Polylogue. Admissibility of evidence in criminal proceedings: Between the imperativeness of law and procedural tolerance* (Kharkiv, November 14, 2025) (pp. 14–17). Kharkiv: Pravo.

Микола Анатолійович Погорецький

Доктор юридичних наук, професор

Член-кореспондент Національної академії правових наук України

Національна академія правових наук України

61024, вул. Григорія Сковороди, 70, Харків, Україна

Проректор з науково-педагогічної роботи

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

01601, вул. Володимирська, 64/13, Київ, Україна

email: mykola.pohoretskyi@knu.ua

Mykola A. Pohoretskyi

Doctor of Law, Professor

Corresponding Member NALS of Ukraine

National Academy of Legal Sciences of Ukraine

61024, 70 Hryhoriia Skovorody St., Kharkiv, Ukraine

Vice-Rector for Scientific and Pedagogical Work,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

01601, 64/13 Volodymyrska St., Kyiv, Ukraine

email: mykola.pohoretskyi@knu.ua

Рекомендоване цитування: Погорецький М. А. Допустимість доказів у практиці Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду: перехід від формальної законності до процесуальної доброчесності. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2026. Т. 33. № 1. С. 267–302. <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2026-33-1-267>

Suggested Citation: Pohoretskyi, M. A. (2026) Admissibility of Evidence in the Practice of the Criminal Court of Cassation within the Supreme Court: Transition from Formal Legality to Procedural Integrity. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 33(1), 267–302. <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2026-33-1-267>

Дата першого надходження статті до видання: 11.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.03.2026

Дата публікації (оприлюднення): 31.03.2026